HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

אקרוב עומר והדר אכול אלא למ"ד לאחר ירושה וישיבה ניכול לאלתר לא הוו צריכי דכתיב 1ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה עד בואם אל ארץ נושבת את המן אכלו עד בואם אל קצה ארץ כנען [א]אי אפשר לומר עד בואם אל ארץ נושבת שכבר נאמר אל קצה ארץ כנען וא"א לומר אל קצה ארץ כנען שהרי כבר נאמר עד בואם אל ארץ נושבת הא כיצד בשבעה באדר מת משה ופסק מן מלירד[ב] והיו מסתפקין ממן שבכליהם עד ששה עשר בניסן תניא אידך ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה וכי ארבעים שנה אכלו והלא ארבעים שנה חסר שלשים יום אכלו אלא לומר לך עוגות שהוציאו ממצרים טעמו בהם טעם מן [ג]תניא אידך [ד]בשבעה באדר מת משה ובשבעה באדר נולד מנין שבשבעה באדר מת שנאמר 2וימת שם משה עבד ה' וכתיב 3ויבכו בני ישראל את משה בערבות מואב שלשים יום וכתיב 4ויהי אחרי מות משה עבד ה' וכתיב 5משה עבדי מת ועתה קום עבור וכתיב 6עברו בקרב המחנה וצוו את העם לאמר הכינו לכם צידה כי בעוד שלשת ימים [ה]תעברו את הירדן וכתיב 7והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש הראשון צא מהן שלשים ושלשה ימים למפרע הא למדת שבשבעה באדר מת משה ומנין שבשבעה באדר נולד משה שנאמר 8ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבא שאין ת"ל היום מה ת"ל היום [ו]מלמד שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחדש לחדש שנאמר 9את מספר ימיך אמלא תניא ר"ש בן יוחי אומר שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ ונוהגות בין בארץ בין בחוצה לארץ והוא הדין שינהגו ומה חדש שאין איסורו איסור עולם ואין איסורו איסור הנאה ויש היתר לאיסורו נוהג בין בארץ בין בח"ל כלאים שאיסורן איסור עולם ואיסורן איסור הנאה ואין היתר לאיסורן אינו דין שינהגו בין בארץ בין בח"ל והוא הדין לערלה בשתים [ז]רבי אלעזר ברבי שמעון אומר כל

לא הוו צריכי. שנסתפקו מן המן שבכליהם: **אל ארץ נושבת.** מעבר הירדן ואילך שהיא חשובה מארץ סיחון ועוג כדאשכחן במשה שהיה מתאוה ליכנס לה וקרי לה טובה[ח]: **קצה ארץ כנען.** בערבות מואב ששם מת משה שהיא ארץ האמורי ועל שפת הירדן שהוא קצה כניסת ארץ כנען: **חסר שלשים.** שנסתפקו מעוגות שהוציאו ממצרים דכתיב (שמות טז) ויסעו מאילים ויבאו כל עדת בני ישראל אל מדבר סין אשר בין אילים ובין סיני בחמשה עשר יום לחדש השני וכתיב בתריה בשבתנו על סיר הבשר וגו' וכתיב (שם) הנני ממטיר לכם לחם אלמא בששה עשר באייר המן התחיל לירד[ט]: **ויבכו בני ישראל.** שלשים יום עמדו בערבות מואב לבכי ומשנצטוה יהושע להסיען הכינו להם צדה לדרך ג' ימים ובשלישי עברו את הירדן דכתיב בעוד שלשת ימים וכתיב בעשור לחדש הראשון: **לא שלשים ושלשה למפרע.** והן עשרה דניסן ועשרים וג' דאדר למפרע והוא שבעה באדר ו' ימים עברו ממנו ועשרים ושלשה הרי כ"ט שאדר חסר הוא[י]: **שלש מצות.** חדש וערלה וכלאים: **בכניסתן לארץ.** שהרי במדבר לא זרעו ולא קצרו ולא נטעו: **והוא הדין שינהגו.** החדש מפורש בו מושב וקסבר כל מקום שאתם יושבים משמע וערלה וכלאים מק"ו: **שאין איסורו איסור עולם.** אלא כל ששה עשר בניסן דכתיב[כ] עד עצם[ל]: **ואין איסורו איסור הנאה.** דתנן (מנחות דף עא.) קוצר לשחת ומאכיל לבהמה: **ויש היתר לאיסורו.** וביום ששה עשר עצמו איסורו מותר אם יש עומר קרב: **כלאים שאיסורן איסור עולם.** זרע חטה וחרצן אסורים הגפנים לעולם: **ואסורין בהנאה.** דכתיב (דברים כב) תקדש לשון הקדש[מ]: **והוא הדין לערלה בשתים.** אף הערלה באה בק"ו זה בשני הוכחות אע"פ שהשלישי אין בה שאין איסורו איסור עולם מיהו איסור הנאה הוא ואין לו היתר בתוך ימי איסורו: **רבי אלעזר בר"ש.** פליג אדאבוה וסבר דחדש אינו נוהג בח"ל וערלה וכלאים אינו אלא הלכה או דברי סופרים כדלקמן:

אקרוב עומר והדר אכול. בירושלמי[י] מקשה למה לא אכלו מצה מחדש ויבא עשה דבערב תאכלו מצות וידחה לא תעשה דחדש ומתרץ דאין עשה דקודם הדבור דוחה ל"ת דלאחר הדבור אי נמי יש לומר דגזירה כזית ראשון אטו כזית שני[א]: **ובני ישראל אכלו את המן מ' שנה אי אפשר כו'.** וא"ת אמאי לא מפיק ליה כולה מילתא בהדיא דכתיב (יהושע ה) וישבות המן ממחרת[ס] הפסח ולא היה עוד לבני ישראל מן אלמא דעד השתא הוה להו לישראל ושמא ניחא ליה למידרש מדברי תורה: **עד בואם אל ארץ נושבת.** פי' בקונטרס היינו מעבר לירדן ואילך דחשובה מארץ סיחון ועוג עד בואם אל קצה ארץ כנען היינו על שפת הירדן שהוא קצה ארץ כנען והיינו ארץ סיחון ועוג וי"מ איפכא דארץ נושבת היינו ארץ סיחון ועוג וקרי ליה נושבת לפי שקרובה למדבר ומפקא ממדבר והויא ישוב וקצה ארץ כנען היינו סוף ארץ כנען: **צא מהן ל"ג למפרע.** פי' בקונטרס שלשים יום עמדו בערבות מואב לבכי ומשנצטוה יהושע להסיען הכינו להם צדה לדרך ג' ימים כדכתיב בעוד שלשת ימים אתם עוברים נמצא שכלו שלשים יום אבל משה בז' בניסן ולמחרת ביום ח' דיבר הקב"ה עם יהושע שקודם לכן לא דיבר עמו שאין השכינה שורה מתוך עצבות[ע] והיינו דכתיב והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש והקשה ר"י מקרא אחרינא דכתיב ביהושע (ג) ויהי מקצה שלשת ימים ויאמר יהושע אל העם התקדשו כי מחר יעשה ה' בקרבכם נפלאות ומקצה שלשת ימים היינו יום עשירי[ב] וקאמר להו למחר אלמא בי"א עברו וקרא קאמר בעשור לחדש וי"מ שהקב"ה דיבר עם יהושע ביום ל' דאבל משה שהוא ז' בניסן ואע"ג דאין שכינה שורה מתוך עצבות מ"מ מקצת היום[פ] ככולו[ג] וקאמר להו בעוד שלשת ימים תעברו את הירדן לבד מאותו יום שעומד בו ויהושע אמר להם מקצה ג' ימים עם אותו יום שנתייחד עמו הדבור דהיינו ל"ב כי מחר יעשה ה' נפלאות דהיינו ל"ג יום ויום עשירי בחודש ודוחק הוא דבעוד שלשת ימים דקאמר הקב"ה חלוק ממקצה שלשת ימים דקאמר יהושע ועוד לא הוי כמו בעוד שלשת ימים ישא פרעה (בראשית מ) דהתם הוי בתוך שלשה ימים כדכתיב (שם) ויהי ביום השלישי יום הולדת את פרעה וגו' לפיכך יש ליישב פירוש ראשון דודאי לא דיבר עמו אלא דוקא ביום ל"א לאבל משה דהיינו ח' ניסן ואמר לו הקב"ה בעוד שלשת ימים עם אותו יום שעמד בו דהיינו יום עשירי תעבורו ומקצה שלשת ימים דקאמר יהושע[צ] להעם היינו סוף יום שני שסמוך ליום ג' וזהו ביום ל"ב בסופו סמוך לתחלת יום ל"ג כמו ההוא דפסחים (דף יא:) במיפק תרתי ועייל תלת וכן מצינו בירמיה (לד) דכתיב מקץ שבע שנים תשלחו איש את עבדו ופריך בערכין (דף לג.) מאי קאמר שבע והלא עבד יוצא בשש[ק] ומשני שש לנמכר ושבע לנרצע פי' שאם פגע בו יובל שנת ז' לרציעתו או למכירתו[ד] תשלחהו אלמא אע"ג שהיובל משמט מתחלתו[ר] קורא מקץ שבע שנים הכא נמי קרי תחילת יום ג' מקצה שלשת ימים: **שאין איסורו איסור עולם.** פי' בקונטרס אלא כל ט"ז בלבד ויש היתר לאיסורו שביום ט"ז איסורו ניתר אם עומר קרב ולפי זה אתיא כר' יהודה דאמר במנחות בפרק ר' ישמעאל (דף סח.) דכל ט"ז אסור כי ליכא עומר ואיכא למאן דאמר התם האיר המזרח מתיר: **והוא הדין לערלה בשתים.** פי' בקונטרס אע"ג דאין איסורו איסור עולם דמותרת בשנה רביעית מיהו איסורו איסור הנאה ואין לו היתר תוך ימי איסורו והקשה ר"ת הרי הפרי שגדל בשני ערלה אסור לעולם ואין לו היתר[ה] ופי' ר"ת דערלה זו בשנה רביעית קאמר[ו] דיש היתר לאיסורו על ידי פדיון[ז] אבל בשתים ר"ל איסורו איסור עולם ואיסור הנאה והר"ר י"ט פירש דבערלה ממש קאמר דיש היתר לאיסורו והכי פירושו יש היתר לגרוס איסור ולנוטעם[ח] וכלאים אסור לגדלם ולזורעם[ט] והקשה לו רבינו תם דקתני בספרי יש היתר לאחר איסורו משמע שהאיסור נפקע[י] וה"ר משה מפונטייז"א מפרש דערלה יש היתר לאיסורו על ידי ב"ד דפרי ערלה אסורין עד ט"ו בשבט[ש] ואם חיסרו ב"ד חדש כסליו הרי ממהרין יום התירן וכן חדש דחדש אסור עד י"ו בניסן ואם חסרו ב"ד חדש אדר נמצא שממהרין יום התירו מה שאין כן בכלאים שאין ב"ד יכולים להתירן בשום ענין ועוד אומר ר"י דהאילן קאי דיש היתר לאיסורו לפרי שגדל בו דאינו נאסר מה שגדל לאחר ג' שנים וכן קנה שיבולת אין התבואה נאסרת משום חדש מה שגדל בקנה השבולת לאחר העומר הואיל והשריש קודם העומר[ת] ולפי זה אתי אפילו למ"ד האיר המזרח מתיר[א]: **והוא הדין לערלה בשתים.** ואם תאמר טבל ותרומה ומעשר[כ] נילף מק"ו לחדש דנוהג בין בארץ בין בחוצה לארץ או במה מצינו שהרי איסורו

מסורת הש"ס

א) סדר עולם פ"י תוספתא דסוטה פי"א ה"ב, ב) [תענית ט ע"א], ג) [גי' הערוך בערך משה תנו רבנן בשבעה באדר כו'], ד) מגילה יג:, ה) [נ"ל אתם עוברים], ו) ר"ה יא. סוטה יג: סדר עולם פ"י תוספתא דסוטה פרק יא ה"ג פסיקתא פרשת וילך, ז) [תוספתא פ"א ה"י], ח) [דברים ג, כה], ט) [עיין רש"י שמות טז, לה. ושבת פז ע"ב, ורש"ש], י) [ר"ה יט ע"ב], כ) [ויקרא כג, יד], ל) [מנחות סח ע"ב], מ) [עי' היטב סוגיא לקמן נו: אלא מחוורתא כדחזקיה], נ) [חלה פ"ב ה"א], ס) ["הפסח" ליתא בדפו"ר, וכ"ל בפסוק], ע) [שבת ל:], פ) [פסחים ד ע"א], צ) [בדפו"ר: לעם], ק) [לעיל יד ע"ב], ר) [לקמן מ ע"ב], ש) [ר"ה י ע"א], ת) [חלה פ"א מ"א], א) [וע"ע תוס' פסחים מד: ד"ה וה"ה],

תורה אור השלם

1. וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת הַמָּן אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד בֹּאָם אֶל אֶרֶץ נוֹשָׁבֶת אֶת הַמָּן אָכְלוּ עַד בֹּאָם אֶל קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן: שמות טז לה
2. וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה עֶבֶד יְיָ בְּאֶרֶץ מוֹאָב עַל פִּי יְיָ: דברים לד ה
3. וַיִּבְכּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה בְּעַרְבֹת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם וַיִּתְּמוּ יְמֵי בְכִי אֵבֶל מֹשֶׁה: דברים לד ח
4. וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עֶבֶד יְיָ וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן מְשָׁרֵת מֹשֶׁה לֵאמֹר: יהושע א א
5. מֹשֶׁה עַבְדִּי מֵת וְעַתָּה קוּם עֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה אַתָּה וְכָל הָעָם הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לָהֶם לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: יהושע א ב
6. עִבְרוּ בְּקֶרֶב הַמַּחֲנֶה וְצַוּוּ אֶת הָעָם לֵאמֹר הָכִינוּ לָכֶם צֵידָה כִּי בְּעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה לָבוֹא לָרֶשֶׁת אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן לָכֶם לְרִשְׁתָּהּ: יהושע א יא
7. וְהָעָם עָלוּ מִן הַיַּרְדֵּן בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַיַּחֲנוּ בַּגִּלְגָּל בִּקְצֵה מִזְרַח יְרִיחוֹ: יהושע ד יט
8. וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם לֹא אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא וַיְיָ אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה: דברים לא ב
9. לֹא תִהְיֶה מְשַׁכֵּלָה וַעֲקָרָה בְּאַרְצֶךָ אֶת מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא: שמות כג כו

◆

גליון הש"ס

גמ' ר"א ב"ר שמעון אומר. פליג על אבוהי וכן שבת מד ע"א: רש"י ד"ה ואסורין בהנאה וכו' לשון הקדש. אין זה המסקנא לקמן נו ע"ב וצ"ע:

◆

מוסף תוספות

א. כדאמרינן (יבמות כ.) כה"ג דהוה דחי עשה דיבום לאו דאלמנה מן הארוסין אלא דגזרינן ביאה ראשונה אטו ביאה שניה. תוס' טוך. ב. ומה שאמר יהושע כי בעוד שלשת ימים היינו בסוף שלשת ימים דכתיב ויהי מקצה שלשת ימים ויעברו השוטרים בקרב המחנה וכתיב בתריה כי מחר יעשה ה' בקרבכם נפלאות היינו כריתת ירדן ומדקאמר מחר משמע דהיינו יום ד' שלאחר ג' ימים דמקצה שלשת ימים היינו בסוף כמו מקץ שבע שנים תעשה שמיטה דשביעית סופה משמטת, וכן פרש"י בפי' יהושע בעוד שלשת ימים, בעוד בסוף, עוד תתעכבו כאן ג' ימים ולאחר מכאן תעברו משמע שרוצה לומר שברביעי עברו, תוס' טוך. ג. ואפילו מאן דלית ליה מקצת היום ככולו לענין שלשים של אבלות (מ"ק יז:) מ"מ קליש ליה אבלות ואין כאן עצבות כל כך. תוס' טוך. ד. בתוס' טוך כתוב. דהיינו כשהשלים שש ונרצע וחל יובל באמצע שנה שביעית, יובל מוציאו ואפי' לא נכנס בשביעית אלא יום אחד כשחל יובל מוציאו מיד. (ועי' מהרש"א). ה. שהרי ערלה זו מה שנאסר בה איסור עולם דפירות של תוך שלש שנקראים ערלה אינם מותרים לעולם ושלאחר שלש לא נאסרו מעולם ואין דין ערלה בהם. ריטב"א. והעץ לא נאסר אפילו בתוך ימי ערלה דכתיב את פריו. רמב"ן. מה שאין כן בחדש. תוס' הרא"ש. ו. ובכל עניני ערלה קאמר ולפי שבא איסורו משום ערלה כוללו עם הערלה ורבעי יש היתר לאיסורו ע"י חילול אבל ערלה גופה אתיא אף בשלשה. תוס' הרא"ש. ז. או להביא לירושלים. תוס' פסחים מד: ח. שהאדם זורע קודם לעומר תבואתו אעפ"י שנאסרת בחדש וכן הערלה מותר לנטוע אילן שהוא נעשה ערלה. רמב"ן. ט. דכתיב לא תזרע כלאים. רמב"ן. י. דאלמא בהיתר הנאה הדברים אמורים ולא בהיתר מעשה שהוא קודם האיסור. ריטב"א. כ. וביכורים. תוס' הרא"ש.

◆

מוסף רש"י

אל ארץ נושבת. לאחר שעברו את הירדן (ס"א שאותה שבעבר הירדן מיושבת וטובה שנאמר אעברה נא ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן ותרגום של נושבת יתבתא ר"ל מיושבת) (שמות טז לה). **והיו מסתפקין ממן שבכליהם.** שליקטו בשבעה באדר (יהושע ה יא). **חסר שלושים יום.** שהרי בט"ו באייר ירד להם המן תחילה ובט"ו בניסן פסק שנאמר וישבות המן ממחרת (שמות טז לה). **הכינו לכם צידה.** בכל דבר הצריך לדרך וכלי זיינם למלחמה אמר להם לתקן שאם אתה אומר במאכל ומשתה הרי היו מסתפקים במן שבכליהם עד ט"ז בניסן וכו'. **בעוד שלשת ימים.** בסוף שלשת ימים בעוד שתהיו כאן שלשת ימים ואחר תעברו (יהושע א יא). **בן מאה ועשרים שנה אנכי היום.** היום מלאו ימי ושנותי ביום זה נולדתי ביום זה אמות (דברים לא ב) **שלשים ושלשה ימים למפרע.** שלשים יום באבלו של משה ושלשה ימים שהכינו להם צידה (מגילה יג:). **בן מאה ועשרים שנה אנכי היום.** היום מלאו ימי ושנותי, כדאי הלידה שתכפר על המיתה (שם).